

Methodieken en werkvormen

*Module 8a – Veiligheid (bevers, welpen, scouts) –
“Handleiding voor de trainer”*

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding	3
2 Beschrijving	4
2.1 Veilig werken	4
2.2 Risico's en situaties kunnen inschatten en daarnaar handelen	4
2.3 Ongevallen.....	4
2.4 Leeswijzer.....	4
3 Achtergrondinformatie	5
3.1 Algemeen.....	5
3.1.1 Zorgplicht	5
3.2 Risico's kunnen inschatten en daarnaar handelen	6
3.2.1 Bewustwording	6
3.2.2 Risicoanalyse.....	6
3.2.3 Stappenplan.....	8
3.2.4 Spanningsveld tussen uitdaging en veiligheid.....	9
3.2.5 Aansprakelijkheid en verzekeringen.....	10
3.2.6 Draaiboek	10
3.2.7 Risico-inventarisatie	10
3.2.8 Calamiteitenplan	11
3.3 Veilig werken	11
3.3.1 Ergonomie	11
3.3.2 Veilige omgeving	12
3.3.3 Veiligheid tijdens activiteiten.....	13
3.3.4 Checklist voor een veilige activiteit.....	22
3.4 Ongevallen.....	23
3.4.1 Basisbeginselen EHBO	23
3.4.2 Wat te doen bij een ongeval	23
4 Kwalificatiekaart	26
5 Werkvorm	27
5.1 Werkvorm 1: Veiligheidsbladen	27
5.2 Werkvorm 2: Dilemmaspel	27
5.3 Werkvorm 3: Recente ervaringen.....	28
6 Draaiboek	29
7 Materiaal.....	30
7.1 Kaartjes voor Dilemmaspel.....	30
8 Toets.....	34
8.1 Voorbeeld toets tijdens de training	34
8.2 Voorbeeld toets voor praktijkbegeleider	34

1 Inleiding

Module 8a: Veiligheid is geschreven ter ondersteuning van de kwalificatie Leidinggevende bevers, welpen, scouts. De module is in eerste instantie geschreven voor trainers; dit komt voornamelijk naar voren in de methodieken. De achtergrond is zo geschreven dat deze voor een leidinggevende goed leesbaar is.

In de toelichting op de kwalificatiekaarten zijn de competenties, kennis, houding en vaardigheden verder uitgewerkt. Hierin staat ook welke aanvullende competenties voor welke speltakken gelden. De kwalificatiekaarten en de toelichting zijn te downloaden van de site van Scouting Nederland (www.scouting.nl).

Deze module is slechts één van de manieren om je de competenties van de deelkwalificatie 8: *Veiligheid* voor bevers, welpen, scouts eigen te maken. Dit mag uiteraard ook op een andere manier, zolang je maar kunt aantonen dat je de benodigde competenties bezit. Wanneer je bij aanvang al (een deel van) de competenties bezit, kan dit door een toetsing worden aangetoond. In de toelichting bij de kwalificatiekaart staat beschreven hoe je hier mee om kunt gaan.

In deze module vind je voor de deelkwalificatie 8: *Veiligheid* de bijbehorende achtergrondinformatie en voorbeelden van werkvormen die gebruikt kunnen worden.

Deze module is samengesteld op basis van het *Bever-, Welpen- en Scoutskompas*, en op basis van trainingsmateriaal van de eerste versie van de module uit 2010. Verder is gebruik gemaakt van de veiligheidsbladen, Scouting Gelderland en materiaal van de landelijke admiraliteit. Wij willen hen hartelijk danken dat zij hun materiaal met ons wilden delen. De trainers die meegewerkt hebben aan de ontwikkelweekenden en de trainers, praktijkbegeleiders en spelspecialisten die hebben meegelezen met het concept, willen we hiervoor bedanken.

2 Beschrijving

In deze module vind je voor de drie onderdelen van deze deelkwalificatie Veiligheid achtergrondinformatie en werkvormen. Deze drie onderdelen van deze deelkwalificatie Veiligheid zijn

- Veilig werken.
- Risico's en situaties kunnen inschatten en daarnaar handelen.
- Ongevallen.

2.1 Veilig werken

In het blok Veilig werken wordt aandacht besteed aan ergonomie en de twee belangrijkste aspecten van veiligheid tijdens het Scoutingspel: een veilige omgeving en veilige activiteiten. Vervolgens is er een checklist voor de meest voorkomende activiteiten.

2.2 Risico's en situaties kunnen inschatten en daarnaar handelen

In het blok Risico's en situaties kunnen inschatten en daarnaar handelen wordt aandacht besteed aan algemene zaken rondom veiligheid, de bewustwording rondom veiligheid en risicoanalyse. Ook wordt stilgestaan bij het spanningsveld tussen uitdagende activiteiten en veiligheid en aansprakelijkheid en verzekeringen. Ook wordt aandacht besteed aan het gebruik van een draaiboek en de risico-inventarisatie.

2.3 Ongevallen

In het blok Ongevallen wordt aandacht besteed aan wat je moet doen bij ongevallen.

2.4 Leeswijzer

In deze module vind je uitgebreide achtergrondinformatie (hoofdstuk 3) die nodig is voor het geven van deze module. In hoofdstuk 4 staan de competenties van de kwalificatiekaart waar deze module betrekking op heeft. In hoofdstuk 5 staan de werkvormen die je zou kunnen gebruiken uitgeschreven. In hoofdstuk 6 staat een draaiboek van deze module met in hoofdstuk 7 een materiaallijst, inclusief materialen die nodig zijn voor de diverse werkvormen. In hoofdstuk 8 wordt een methode beschreven om de inhoud van de module in de training te toetsen.

3 Achtergrondinformatie

3.1 Algemeen

Wanneer ouders hun kind naar Scouting brengen, gaan ze er vanuit dat hun kostbaarste bezit bij ons in goede handen is. De veiligheid van de kinderen en leiding is een topprioriteit!

Binnen Scouting onderscheiden we twee soorten veiligheid:

- Fysieke veiligheid.
- Sociale en emotionele veiligheid.

De sociale en emotionele veiligheid (intimiteit, pesten, veilige sfeer) komt aan bod in *Module 10: Gewenst gedrag*. In deze module wordt aandacht besteed aan de twee vormen van fysieke veiligheid: een veilige omgeving en veilige activiteiten.

Deze module is geen naslagwerk met allerlei veiligheidscriteria. Daarvoor zijn deze eisen vaak veel te veranderlijk. Scouting Nederland heeft speciaal hiervoor veiligheidsbladen geschreven. Er zijn diverse veiligheidsbladen. Met deze [link](#) kun je ze allemaal in één keer downloaden. Bij de veiligheidsbladen horen beknopte checklists met een kort overzicht van alle zaken waar je aan moet denken. Alle onderwerpen uit de veiligheidsbladen komen in deze module kort aan bod. Voor meer informatie word je bij elk onderwerp met een link verwezen naar het bijbehorende veiligheidsblad. Omdat de informatie over veiligheid en wetgeving snel verandert, is ervoor gekozen om deze informatie niet in deze module te zetten. Het is natuurlijk wel de bedoeling dat een leidinggevende de hoofdlijnen van de veiligheid van elk van de onderdelen (voor zover van toepassing) kent en er naar handelt. Wel is het belangrijk dat de leidinggevendenden weten dat zij de exacte informatie kunnen opzoeken in de veiligheidsbladen.

Naast de veiligheidsbladen zijn er op de site bijna zestig verschillende infobladen over allerlei andere wettelijke regels, zoals aansprakelijkheid, alcoholgebruik, de [Nautisch Technische Richtlijnen](#), brandveiligheid en elektrische installaties. Als Scoutinggroep zal je al deze zaken goed geregeld moeten hebben, maar in deze module wordt vooral gekeken naar onderwerpen waar je als leidinggevende rechtstreeks invloed op kunt uitoefenen, met de nadruk op het activiteitenprogramma.

3.1.1 Zorgplicht

‘Scoutinggroepen werken met vrijwilligers die regelmatig werk verrichten voor de vereniging en zijn zo ook een soort werkgever. Het is dan ook noodzakelijk om de arbeidsomstandigheden en zorgplicht goed op orde te hebben. Hiermee voorkom je ongelukken en bestuursaansprakelijkheid.’

Veiligheid binnen het spel en een veilige speelomgeving zijn bij Scouting belangrijk. Tot voor kort bestond er op basis van de Arbo-wet een wettelijke verplichting om ook aantoonbaar te maken op welke wijze je organisatie zorgde voor veilige arbeidsomstandigheden. Tegenwoordig hoeft Scouting, net als andere vrijwilligersorganisaties, niet meer te voldoen aan een groot aantal verplichtingen in de Arbo-wet, waaronder het invullen van een risico-inventarisatie. Dat wil dus zeggen dat wij niet meer aan de zware eisen hoeven te voldoen waar bijvoorbeeld een aannemersbedrijf of een scheepswerf aan moet voldoen. Ook hoeft niemand VCA te hebben. We hoeven dus niet onze trappen en elektrische gereedschappen te laten keuren.

Wij hebben echter wel een ‘zorgplicht’ en moeten zorgen voor een veilige omgeving en veilige omstandigheden. Dat wil zeggen dat we er wel alles aan moeten doen om onze werkzaamheden veilig te laten verlopen. Dus: de slijptol altijd met beschermkap en handvat gebruiken, de boormachine heeft een snoer dat volledig in tact is en de schuurmachine heeft geen barst in de behuizing. Kortom: veilig genoeg voor ‘doe-het-zelfgebruik’ en zoals de fabrikant het bedoeld heeft.

Let op: als er toch een ongeluk gebeurt, ben je als groep op grond van de zorgplicht toch aansprakelijk. Dit geldt bijvoorbeeld als een explorer zaagt in zijn of haar hand verwondt doordat de beschermkap niet gemonteerd was en daardoor nooit meer goed kan schrijven.

Ook de roverscout met de kettingzaag op het houthakkerskamp kan per ongeluk in zijn of haar been zagen, omdat hij of zij geen beschermende broek aan had. De organisator heeft de 'zorgplicht' deze materialen beschikbaar te stellen en te zorgen dat de deelnemer deze ook gebruikt. Kortom: bij het klussen is gezond verstand altijd nodig!

De zorgplicht voor goede arbeidsomstandigheden, die elke Scoutinggroep heeft, houdt in ieder geval het volgende in:

- De zorg voor een zo groot mogelijke veiligheid en het voorkomen van gevaren.
- De zorg voor een zo goed mogelijke bescherming van de gezondheid.
- Het bevorderen van het welzijn bij de activiteiten.
- De zorg voor vrije toegang en doorgang van vluchtwegen.
- De zorg voor voorlichting en scholing in verband met veiligheid, gezondheid en welzijn bij de activiteiten.
- Een overlegstructuur voor klachten van leiding en andere medewerkers van de Scoutinggroep.

3.2 Risico's kunnen inschatten en daarnaar handelen

3.2.1 Bewustwording

Als scouts zijn we regelmatig op pad, we zijn actief bezig en houden van een uitdaging. Bij veel activiteiten komen we verschillende situaties tegen en het is niet altijd van te voren te voorspellen hoe die gaan verlopen. Alert zijn en concentratie hebben tijdens de activiteiten spelen dan ook een cruciale rol om een geslaagde activiteit neer te zetten.

Binnen het Scoutingprogramma bestaan meer dan duizend verschillende activiteiten, waarbij er activiteiten zijn met veel risico voor ongevallen (denk aan klimmen) en minder risico (denk aan toneel). Al met al is het belangrijk te weten welke risico's er zijn binnen een programma en hoe je daar naar kunt handelen.

De voorbereiding

Wanneer je zelf een programma hebt verzonnen of je hebt een programma uitgezocht uit de activiteitenbank, dan is het belangrijk dat je goed voorbereid bent. Een belangrijk onderdeel daarvan is veiligheid. Allereerst is veiligheid simpelweg al het voorbereid zijn op een programma; het weten waar je mee bezig bent en hoe je het gaat aanpakken kan het aantal verrassingen beperken.

3.2.2 Risicoanalyse

Daarnaast is het belangrijk om een risico-inventarisatie te maken. Na inventarisatie van de risico's kunnen deze worden uitgedrukt in een risicogetal. De grootte van een risico hangt immers af van de kans op, en het effect van, een gevaarlijke situatie. Gebruikt iemand bijvoorbeeld een ondeugdelijke ladder, dan hangt de grootte van het risico af van twee dingen, namelijk hoe vaak deze ladder wordt gebruikt en hoe groot het gevolg (effect) is als het verkeerd afloopt.

Risico is uit te drukken in een formule:

$$\text{Risico} = \text{kans} \times \text{effect}$$

Bij een groot risicogetal (hoger dan 8) is het belangrijk je af te vragen of je de activiteit wel door laat gaan, er kunnen immers meer dingen fout gaan dan het plezier dat je ervan hebt. Natuurlijk hoeft je niet van iedere activiteit een dergelijke analyse te maken, bij veel 'kleine' activiteiten kun je al volstaan met het nagaan of deelnemers snijwonden, brandwonden, kneuzingen, etc. kunnen oplopen.

Het risico van een activiteit wordt bepaald door de kans dat er iets gebeurt te vermenigvuldigen met het effect van de gevolgen.

Voor de bepaling van de kansniveaus wordt een bepaalde indeling gekozen.

Een mogelijke indeling:

- Kansniveau 1: bijna niet denkbaar (het gevaar treedt bijna nooit op).
- Kansniveau 2: klein (het gevaar treedt minder of gelijk aan 1 keer per jaar op).
- Kansniveau 3: mogelijk (het gevaar treedt minder of gelijk aan 1 keer per drie maanden op).
- Kansniveau 4: waarschijnlijk (het gevaar treedt minder of gelijk aan 1 keer per maand op).
- Kansniveau 5: te verwachten/vrij zeker (het gevaar treedt minder of gelijk aan 1 keer per week op).

De frequentie van de gevaren wordt bepaald aan de hand van het aantal afwijkende resultaten en aan de hand van de klachten.

Voor de bepaling van de effectniveaus kan bijvoorbeeld de volgende indeling gehanteerd worden:

- Effectniveau 1: er is nauwelijks sprake van enig letsel of een lichte ziekte (snijwond).
- Effectniveau 2: matig letsel of een relatief onschuldige ziekte (diarree).
- Effectniveau 3: serieus letsel (brandwond of gebroken arm).
- Effectniveau 4: ernstige/chronische verwonding of ziekte (blijvende schade aan lichaam).
- Effectniveau 5: ziekte of letsel is levensbedreigend, catastrofale gevolgen.

Door de kans met het effect te combineren kan men het risicogetal bepalen. Zie onderstaande tabel.

EFFECT KANS	Zeer beperkt (1)	Matig (2)	Serieus (3)	Ernstig (4)	Zeer ernstig (5)
Bijna niet denkbaar (1)	Risicogetal 1	Risicogetal 2	Risicogetal 3	Risicogetal 4	Risicogetal 5
Klein (2)	Risicogetal 2	Risicogetal 4	Risicogetal 6	Risicogetal 8	Risicogetal 10
Mogelijk (3)	Risicogetal 3	Risicogetal 6	Risicogetal 9	Risicogetal 12	Risicogetal 15
Waarschijnlijk (4)	Risicogetal 4	Risicogetal 8	Risicogetal 12	Risicogetal 16	Risicogetal 20
Te verwachten/ vrij zeker (5)	Risicogetal 5	Risicogetal 10	Risicogetal 15	Risicogetal 20	Risicogetal 25

Risicogetal 1, 2 of 3: laag risico (groen).

Risicogetal 4-7: groot risico (geel).

Risicogetal 8-14: zeer groot risico (oranje).

Risicogetal >15: onaanvaardbaar risico (rood).

Samenvattend, je bepaalt de kans en het effect en dit leidt tot een risicogetal. Op basis van de grootte van dit getal, neem je maatregelen.

3.2.3 Stappenplan

Wat kunnen risico's zijn?

Er zijn natuurlijk een heleboel risico's te bedenken, een ongeluk kan immers in een klein hoekje zitten. Binnen de activiteiten die we in het Scoutingprogramma doen, zijn een veel risico's denkbaar, hieronder volgt een aantal categorieën met voorbeelden waar je aan kunt denken.

Voorbeelden:

- Welzijn
 - Monotoon werk: leidinggevende en jeugdleden kunnen te lang eentonig werk verrichten, zoals uren achtereen een vlet schuren.
 - Storend gedrag: door inspraak in het programma kun je sommige vormen van storend gedrag voorkomen. In andere gevallen zijn een duidelijke structuur of duidelijke afspraken handig. Meer hierover in *Module 4: Leeftijdseigen kenmerken*.
 - Sfeer: als er veel grappen over anderen worden gemaakt of als jeugdleden gepest worden, ontstaat een sfeer waar de scouts zich niet veilig voelen.
- Fysiek
 - Lichaamsbelasting: een verkeerde houding die wordt aangenomen of een overbelasting van je lichaam door tilwerkzaamheden.
 - Uithoudingsvermogen: de hoeveelheid belasting die je spieren en conditie krijgen door de uitvoering van het programma. Hieronder kan vervolgens ook de psychische gesteldheid van een persoon te lijden hebben.
 - Verwondingen: personen kunnen zich verwonden door het deelnemen aan een activiteit, dit kan variëren van een snijwond tot ernstige breuken.
- Schade
 - Onder schade worden diverse zaken verstaan waarbij geen mensen en dieren zijn betrokken. Het kan gaan om materialen die kapot gaan tijdens de activiteit of om schade aan gebouwen, auto's, persoonlijke goederen (denk aan telefoons), etc.
- Bijzondere risico's
 - Jonge kinderen: als er jonge kinderen in de buurt zijn, moet je denken aan extra risico's. Jonge kinderen zien vaak geen gevaren en zijn daarom afhankelijk van volwassenen die hen een goede begeleiding geven.
 - Scouts met een beperking: deze groep verdient een programma dat is toegespitst op deze groep mensen. Extra begeleiding is noodzakelijk en een programma dient te worden opgezet vanuit het perspectief van de minder validen.

Hoe groot is het risico?

Bepaal de grootte van het risico en het risicogetal. Wanneer het getal te hoog wordt, bedenk je hoe je door een (kleine) aanpassing in het programma het risico kunt verkleinen.

Hoe te handelen in geval van een risico?

Wanneer je in de voorbereiding of tijdens een situatie een risico ziet, is een handeling om het risico te vermijden of te verminderen noodzakelijk. Er zit natuurlijk een groot verschil in als je in de voorbereiding van je activiteit een risico ziet of dat je een risico ziet tijdens een activiteit. In de voorbereiding heb je genoeg tijd om bepaalde handelingen te verrichten die het risico doen vermijden of verminderen, terwijl tijdens het programma een snelle besluitvaardigheid en handelswijze noodzakelijk is.

Enkele tips:

- Denk vooraf na over wat er fout zou kunnen gaan.
- Bedenk een back-up plan.
- Bedenk vooraf wanneer iets te risicovol wordt.
- Bedenk vooraf hoe je risico's kunt verminderen.

Handelingen tijdens de voorbereiding

Als je bepaalde risico's hebt ontdekt in je programma, zorg dan dat je daar iets aan doet zodat het risico kan worden vermeden of verminderd. Er zijn legio maatregelen denkbaar, maar soms is het invoeren van een expert een nuttige toevoeging. Daarnaast kan het trainen (en oefenen) van de medeleidinggevendenden ook risico's verminderen, denk bijvoorbeeld aan het geven van een kliminstructie. Natuurlijk zijn beschermende maatregelen een methode om bepaalde risico's te vermijden.

Denk hierbij aan de volgende zaken:

- Goede voorbereiding.
- Goed materiaal.
- Goede kleding.
- Goede instructie.
- Duidelijke afspraken.
- Gebruikmaken van een protocol.

Handelingen in een risicovolle situatie

Wanneer je reeds in een situatie zit, is een handeling voor het wegnemen of verminderen van een risico ingewikkelder dan tijdens de voorbereidingen. Je hebt nu minder tijd om goed na te denken of bepaalde maatregelen goed voor te bereiden. Het is daarom belangrijk om rustig beslissingen te nemen wanneer jij of anderen merken dat er een risico aan zit te komen of zich acuut voordoet. Meer hierover in lees je in paragraaf 3.4.2.

3.2.4 Spanningsveld tussen uitdaging en veiligheid

Binnen Scouting willen we kinderen uitdagen om allerlei spannende activiteiten te ondernemen en hun grenzen te verleggen. Daar zitten natuurlijk risico's aan vast. Met die risico's gaan we zo goed mogelijk om. Bijvoorbeeld door activiteiten aan te bieden die passen bij de leeftijdsgroep. Je gaat niet abseilen met welpen of houtsnijden met bevers. De progressiematrix geeft hier handreikingen voor (zie *Module 1: Spelvisie en spelaanbod* en *Module 4: Leeftijdseigen kenmerken*).

Daarnaast proberen we zoveel mogelijk risico's vooraf goed in te schatten. Dat betekent dat, kijkend naar het risicogetal, we onaanvaardbaar en zeer grote risico's willen vermijden. Het hoge risico proberen we te voorkomen. Een ongeluk in deze categorie levert vaak al veel gedoe op. Een keertje een gebroken arm of een verstuite enkel is heel lastig, maar wanneer dat vaker gebeurt, ben je niet goed bezig.

Het is vaak heel goed mogelijk om zowel de kans dat het verkeerd gaat als de ernst van een mogelijk ongeval te verkleinen. Je kunt het risico verkleinen door de kinderen bijvoorbeeld te zekeren, door zelf voorop te fietsen, door drukke wegen te vermijden, door te werken met goed materiaal, etc.

Het zal altijd een pedagogische discussie blijven wanneer een uitdaging een risico wordt. Maar kinderen leren door het nemen van risico's, dit is essentieel voor hun ontwikkeling. Scouting gunt het kinderen om te leren van hun fouten, en het vergroot hun zelfvertrouwen als het de volgende keer wel lukt. De rol van de volwassenen is om te zorgen dat de risico's aanvaardbaar blijven.

Zoals iemand van Scouting al in 2000 in een artikel schreef: Elk kind heeft het recht één keer in zijn of haar leven uit een boom te vallen. Het avontuur mag blijven, maar je moet goed nadenken over wat een aanvaardbaar risico is.

In de methodieken vind je het dilemmaspel uit de brochure *Uitdaging en veiligheid – Dilemma's bij het spelen* van de Nationale Speelraad (2004), een tip voor iedereen die wil nadenken over het spanningsveld tussen uitdaging en veiligheid.

3.2.5 Aansprakelijkheid en verzekeringen

Het thema aansprakelijkheid is niet alleen een moeilijk thema doordat het vaststellen van aansprakelijkheid soms niet eenvoudig is. Vaak speelt de emotie een grote rol en is er het gevoel van 'daders' en 'slachtoffers'. Aansprakelijkheid 'voelen' is toch iets anders dan aansprakelijk 'zijn'. Daarnaast is het bepalen van de grootte van de schade en het bepalen wie verantwoordelijk is voor de vergoeding daarvan niet altijd even gemakkelijk.

Helaas is niet altijd op voorhand te zeggen wanneer er wel of geen sprake is van aansprakelijkheid. De omstandigheden zijn bepalend. In het meest extreme geval zal de rechter uitmaken of er aansprakelijkheid is en in hoeverre een vergoeding betaald moet worden. Belangrijk is in ieder geval dat je zoveel mogelijk voorkomt dat jou nalatigheid verweten kan worden. Beheer je een gebouw, dan moet je er voor zorgen dat dit goed onderhouden is en dat de installaties in orde zijn. Geef je leiding, dan moet je voordat je een activiteit organiseert nadenken over de risico's. Ga je in een auto rijden, dan beschik je natuurlijk over de juiste papieren en verzekeringen.

In sommige gevallen heeft de wet bepaald dat bepaalde groepen mensen aansprakelijk zijn voor schade, ook al zijn ze niet direct betrokken bij het voorval. Dit is bijvoorbeeld zo bij schade die wordt veroorzaakt door kinderen onder de veertien jaar. Voor bevers, welpen en de meeste scouts geldt dus een ander aansprakelijkheidsregime dan voor explorers en roverscouts. Aansprakelijkheid is een lastig onderwerp, waarvoor het noodzakelijk is dat alle details bekend zijn. Tenzij je willens en wetens iets verkeerd doet, wordt het meestal wel gedekt door een verzekering, hetzij van de ouders, hetzij van de Scoutinggroep.

3.2.6 Draaiboek

Wat heeft een draaiboek te maken met veiligheid, kun je je afvragen. In een goed draaiboek is nagedacht over wat je gaat doen, over het materiaal dat je gaat gebruiken en waar je op moet letten. Een goed begin is het halve werk.

Denk bij het opstellen van een draaiboek ook na over alternatieven: wat doe je als de locatie niet beschikbaar is, als het slecht weer is, de tijd uitloopt, etc. Hierdoor ben je in staat om sneller te schakelen, mocht het een keer fout gaan.

Bij het opstellen van een draaiboek denk je ook na over de risico's en wat je kunt doen om die te verminderen of zelfs helemaal voorkomen. Daarnaast kun je door het draaiboek anderen meenemen in de zaken waar jij aan gedacht hebt. Ook volgens de wet moet je er alles aan doen om ongelukken te voorkomen; je hebt een zorgplicht.

Bespreek het draaiboek ook in je leidingteam. Weet iedereen wat hen te doen staat?

3.2.7 Risico-inventarisatie

Een andere belangrijke vorm van voorbereiding, is een risico-inventarisatie. In het verleden was dit voor de Arbo-wet verplicht, maar een risicocheck is nog steeds een goed hulpmiddel om te kijken of je overal aan gedacht hebt. In de *Module Veiligheid en gezondheid* van de kwalificatie 'Op kamp' is een voorbeeldformulier opgenomen.

3.2.8 Calamiteitenplan

Ondanks goede voorbereiding kan er altijd een ongeluk gebeuren. Het is belangrijk dat je bekend bent met het calamiteitenplan van je groep. Daarin staat hoe je moet handelen als er iets fout gaat. Denk aan vluchtroutes, verzamelpunten, belangrijke telefoonnummers, checklijsten. Een calamiteitenplan voorkomt dat je kostbare tijd verspilt, maar helpt je ook om de rust te bewaren in een toch al vervelende situatie. Ook als je wat langer op pad gaat, zoals tijdens een kamp, is het goed om een calamiteitenplan op te stellen. In een onbekende omgeving moet je je nog beter voorbereiden om adequaat te kunnen handelen. Maak gebruik van de aanwezige calamiteitenplannen: de meeste kampeerterreinen of verblijfslocaties hebben al een plan klaarliggen. Je hoeft dan het wiel niet uit te vinden én de plannen lopen elkaar niet in de weg.

3.3 Veilig werken

3.3.1 Ergonomie

Veel lichamelijke problemen op latere leeftijd (denk hierbij onder andere aan rugklachten) kunnen worden voorkomen door het juist gebruik van materialen (bijvoorbeeld het gebruik van een hamer) en door je lichamelijke houding tijdens de uitvoering van een bepaald programma (bijvoorbeeld tijdens het pionieren).

Het ergonomisch werken wil zeggen dat je bepaalde (druk)punten in je lichaam niet gaat overbelasten met het werk dat je verricht. Binnen Scouting komen we dan vaak uit op fysieke (tillen, duwen, staan en repeterende handelingen) en fysieke (geluid, trillingen en klimaat) belasting van het lichaam. Deze twee soorten belasting gaan al dan niet samen met het gebruik van diverse materialen en gereedschappen (hamer, touw, pionierpalen, etc.).

Hieronder wordt ingegaan op de verschillende belastingen op het lichaam en hoe je hiermee rekening kunt houden.

Tillen en dragen

Mensen die elke dag tillen en dragen, hebben een grotere kans op rugklachten dan mensen die dat niet doen. Het is belangrijk dat iedereen op de juiste manier dingen tilt en draagt. Er zijn verschillende methoden waarmee wordt voorkomen dat je te veel of te vaak tilt en draagt. Zo kun je bijvoorbeeld de loopafstanden verkorten of ervoor zorgen dat het tillen en dragen voldoende wordt afgewisseld met andere dingen. Ook kun je gebruik maken van diverse soorten hulpmiddelen, zoals karren en steekwagens. Ten slotte kun je objecten handvatten geven, zodat het tillen en dragen ervan minder zwaar wordt. Denk er bij het tillen aan dat je door je knieën gaat en je rug gestrekt houdt. Ook is het raadzaam om bij zware objecten meerdere personen mee te laten tillen.

Wat helpt?

- Laat te zwaar beladen kratten, vlonders en pallets door meerdere personen tillen en zet tilhulpmiddelen in.
- Geef aan wat er in kratten of kisten zit.
- Maak liever twee kleine kisten dan één grote.
- Zet de meest gebruikte kratten of kisten bovenop.
- Probeer om zo min mogelijk boven schouderhoogte te tillen.
- Plaats zware waren niet op vloerniveau, maar op knie- of heuphoogte.
- Zorg dat je genoeg pauzes neemt.
- Draag persoonlijke bescherming, zoals stevige schoenen met stroeve zolen.

Het is een goed idee om kinderen al een juiste manier van tillen leren, ook al hebben ze er niet meteen last van als ze het anders doen. Het is gemakkelijker om hen dit nu te leren dan dat ze zich later als volwassene een andere manier moeten aanwennen.

3.3.2 Veilige omgeving

3.3.2.1 Het gebouw en het terrein

De veilige omgeving bestaat bij Scouting uit een veilig gebouw, een veilige speelplek en een veilige kampeerplek. Veel van deze zaken zouden door het bestuur van de Scoutinggroep of de beheerstichting geregeld moeten worden, zoals brandveiligheid, legionellapreventie en voldoende ventilatie. Om die reden vallen ze buiten deze training. Meer informatie over veiligheid in en om het gebouw vind je in het [veiligheidsblad](#).

Er zijn echter een paar onderdelen waar je als leidinggevende mee te maken krijgt: voedselveiligheid, kooktoestellen, persoonlijke hygiëne. Veel van deze onderwerpen komen aan bod in de *Module Veiligheid en gezondheid* behorende bij de kwalificatie 'Op kamp' en worden hier dus kort aangestipt. Ook over andere zaken op kamp moet je nadenken. Hoe is je kampterrein veilig ingedeeld en wat zijn andere dingen waar je over moet nadenken? Deze informatie vind je in het [veiligheidsblad](#). Voor onderhoudswerkzaamheden wordt verwezen naar paragraaf 3.3.3.6

3.3.2.2 Verantwoordelijkheid bij de leiding

Heel veel van wat er in deze module staat, staat of valt bij de houding van leiding en de wil en het vermogen om na te denken over veiligheid. Uit meerdere onderzoeken is gebleken dat risico-inschatting en risicobewustzijn bij jongeren (onder de 23 jaar) nog onvoldoende ontwikkeld is. Dit hangt samen met de laatste inzichten op breinontwikkeling (zie *Module Teamleiders*). Het is daarom heel belangrijk om (jonge) leiding daarin te trainen en hen te leren omgaan met veiligheidsaspecten en het nemen van risico's.

De wil om je verantwoordelijk op te stellen is minstens net zo belangrijk. Een korte checklist:

- Is de leiding in jouw speltak gekwalificeerd?
- Zijn er ten alle tijde twee leidinggevenden nuchter?
- Ga je alleen zeilen met zwemvesten?
- Geef je altijd het goede voorbeeld wanneer het gaat over veilig gedrag (bijvoorbeeld met vuur stoken, hakken, omgang met materiaal)?
- Ben je bereid om extra inspanning te leveren om te zorgen alle activiteiten zo veilig mogelijk gebeuren?
- Denk je vooraf na voor je iets gaat doen?

Als het goed is, beantwoord je alle vragen met "Ja", maar helaas is dat niet de praktijk. Probeer voor jezelf de veiligheid zo goed mogelijk te regelen en spreek de andere leiding in jouw Scoutinggroep erop aan wanneer zij het 'even vergeten'. Verder is het van belang om duidelijke afspraken te maken en te zorgen dat er een cultuur is om je aan die afspraken te houden.

3.3.2.3 Voedsel

De wet stelt allerlei eisen aan het inkopen, bewaren en bereiden van voedsel en de inrichting van de keuken als je voedsel voor anderen bereidt. Op kamp kun je, zeker als je gaat kamperen, aan veel van deze eisen niet zo gemakkelijk voldoen. Het blijft wel belangrijk om bewust met eten bezig te zijn en de risico's op voedselvergiftiging te vermijden. Bij het koken heb je, vooral bij hogere buitentemperaturen, een goede kans om een buikgriepje of 'zomerdiarree' op te lopen. De veroorzaker van deze narigheid ligt vaak in bederfelijke levensmiddelen, die er soms normaal uitzien,

goed ruiken en uitstekend smaken. Ziektebronnen kunnen zijn: verse, gerookte en gestoomde vis en visproducten, snacks en kokswaars, vlees en vleeswaren, melk en melkproducten, zachte kaas, zoals brie en camembert, verse kaas (kwark), slagroom- en crèmegebak, puddingbroodjes, salades en slaatjes, voorgesneden groenten en rauwkost, vers vruchtensap, tahoe en tempeh, beslag voor poffertjes en pannenkoeken. De bacteriën vermeerderen zich niet meer onder 0°C en gaan boven 80°C dood.

Meer informatie over [voedselveiligheid in een gebouw](#) en over [voedselveiligheid op kamp](#) vind je in de veiligheidsbladen.

3.3.2.4 Persoonlijke hygiëne

Een belangrijk aspect van de veiligheid is persoonlijke hygiëne. Zeker bij jongere kinderen en wanneer je langere tijd van huis bent, is het goed om hier aandacht aan te besteden.

Enkele tips:

- Op tijd een plaspauze bij de bevers en welpen.
- Lucht de (slaap)ruimte en slaapzakken regelmatig.
- Regelmatig goed wassen.
- Handen wassen na toiletbezoek en het handen wassen voor het koken en eten.
- Regelmatig schone kleren; zeker elke dag schoon ondergoed en sokken.
- Natte spullen eerst laten drogen.
- Vieze kleding in aparte zakken opbergen.

3.3.2.5 Gas

Om de veiligheid bij het gebruik van gas te waarborgen, zijn er allerlei regelingen en landelijke normen. Voor een groot deel houd je je hier automatisch aan als je gas afneemt van erkende bedrijven.

Ook voor de opslag van gas bestaan regels. Heb je meer dan 115 liter gas in flessen, dan moet je dit opslaan in een speciaal hiervoor bestemde ruimte, zoals een kast, kluis, opslaggebouw of buitenopslag. Regels voor de opslag zijn te vinden in de Publicatierreeks gevaarlijke stoffen (PGS) 15.

Meer informatie over veilig gebruik van gas en gastoestellen vind je in het [veiligheidsblad](#).

3.3.3 Veiligheid tijdens activiteiten

3.3.3.1 Activiteiten in de natuur

Scouting speelt zich veelvuldig af in en rondom het clubgebouw, maar regelmatig zijn gebouwen van Scoutinggroepen gelegen in de natuur of maken scouts tijdens hun opkomsten gebruik van de natuur. De natuur, vaak genoemd als onze omgeving, is erg kostbaar en tegelijkertijd ook erg vatbaar voor verstoringen. Schreeuwende kinderen in de lente kunnen bijvoorbeeld het broedgedrag van vogels schaden. Het is maar een voorbeeld, maar onbewust kunnen we meer schade aanrichten dan goed doen. In dat geval moet je afwegen welke terreinen je wel en niet in gaat. Uiteraard laat je planten en dieren met rust.

Echter, het kan ook anders. Spelen in de natuur is ook zeer waardevol voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Het zorgt naast een goede dosis lichaamsbeweging ook voor de bewustwording

van de kwetsbaarheid van de natuur. Opkomsten waarbij spelenderwijs kennis gemaakt wordt met de natuur zijn dan wel gehouden aan een aantal spelregels die in de vorm van toegangsregels zijn opgeschreven.

Wat mag wel en wat mag niet?

Voordat je een natuurlijk gebied ingaat, is het belangrijk om te weten of de landeigenaar (gemeente, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of een andere organisatie of instelling) het gebied wel heeft opengesteld. De regels zijn verwoord in een bord met daarop de toegangsregels. Soms hebben landeigenaren met Scoutingverenigingen afspraken gemaakt voor het ondernemen van activiteiten in een bepaald gebied, zorg dat je hier van op de hoogte bent indien ze van toepassing zijn. Naast de algemene toegangsregels, zoals het lopen op de paden en het verbod op vuur en afval, beschrijven we hier nog een aantal aanvullende regels (die ook te maken hebben met de veiligheid van de leden) die voornamelijk betrekking hebben op Scoutingactiviteiten.

- Laat planten en paddenstoelen staan en beschadig ze niet.
- Verontrust geen dieren; het is verboden om ze te vangen.
- Pluk alleen vruchten als je zeker weet dat je ze veilig kunt eten.
- Drink geen water uit sloten en meren.
- Probeer het schijnen met zaklampen in de lucht 's avonds te vermijden.
- Sprokkel zo weinig mogelijk hout.
- Gebruik geen elektronisch versterkt geluid.

Wat je wel kunt doen, mits dit met mate gebeurt:

- Het beklimmen van bomen (dikker dan 30 cm), maar denk hierbij wel aan de veiligheid.
- Het pionieren van palen aan bomen (dikker dan 15 cm). Hierbij is het wel van belang dat je de boom beschermt, bijvoorbeeld door houten plankjes of een jute zak.
- Wandelen of struinen door een natuurgebied, mits dit is toegestaan door de landeigenaar.

Het is belangrijk dat je deze regels ook bespreekt met de jeugdleden, hierdoor worden zij zich ook steeds meer bewust van het feit dat je in de natuur niet alles mag doen wat je zelf graag wilt. Neem contact op met de beheerder van het bos (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, provinciale landschappen of particulieren) voor meer informatie. Vaak zijn zij ook bereid om uitleg te komen geven bij je groep.

Veilig spelen in de natuur

Een bos roept de spanning van jeugdleden op om vervolgens ergens in te kunnen kruipen of te klimmen. Echter, een bos of ander natuurgebied is geen speeltoestel. De natuur zit vol met mogelijke gevaren, gelukkig zullen we geen tijger tegenkomen, maar teken of vallende takken kunnen zomaar een opkomst vervelend verpesten.

Veel voorkomende gevaren in de natuur:

- Vallende takken
Advies: Ga niet spelen of kamperen onder een rotte boom (dat kun je onder andere zien aan dat de boom in de zomer geen bladeren heeft).
- Gevaarlijke insecten, zoals bijen, wespen, teken en de eikenprocessierups
Advies: Draag beschermende kleding, aangevuld met een pet of hoed.
- Brandnetel en reuzenberenklauwhaartjes
Advies: Draag een lange broek en raak de planten niet aan.

- Slechte waterkwaliteit, zoals botulisme, blauwalg, ziekte van Weil
Advies: Zwem bij twijfel niet in water dat troebel is of stinkt. Mocht er iets aan de hand zijn, dan vind je op [deze site](#) meer informatie over de symptomen en wat te doen bij besmetting.

Teken

Laat deelnemers elkaar controleren. Houd bij het vinden van een teek rekening met de gevolgen. Waar zit de teek? Hoe ga je te werk? Zit de beet in de schaamstreek? Wat doe je dan? Wanneer benader je de ouders? Hoe geef je aan waar de teek zat? Als je het niet vertrouwt, ga dan naar de huisartsenpost.

Zorg als leidinggevende dat je altijd een EHBO-koffer bij je hebt met een tekentang en eventueel een gifzuiger. Tekenbeten zijn niet altijd direct zicht- en voelbaar, controleer het lichaam daarom direct na thuiskomst op eventuele teken. Geef dit advies ook mee aan ouders van jeugdleden. Je zult versteld staan waar de teken zich allemaal hebben kunnen vestigen op het lichaam.

Op de site van Scouting Nederland staat meer [informatie over teken](#), waaronder een [tekenformulier](#). Dit is een formulier waarop je op een plaatje van een lichaam aan kunt geven waar de teek zat. Noteer ook de datum en hoe je kunt herkennen dat je besmet bent met de ziekte van Lyme.

Weersontwikkeling en effect (weers)omstandigheden

Met Scouting ben je veel buiten. Als de zon schijnt, bekruipt je onmiddellijk het gevoel van 'Leuk, fijn!' Als het regent, vriest, sneeuwt, stormt of ijzelt, kan dat in eerste instantie als leuk of niet leuk worden ervaren. Het kan echter ook een gevaarlijke situatie vormen als je niet op het juiste moment maatregelen neemt.

Suggesties:

- Een plotselinge omslag in het weer of extreem weer kan een gevaarlijke situatie veroorzaken. Zorg daarom bij een activiteit dat je vooraf weet wat de weersverwachting is. Bij extreme omstandigheden of een afgegeven weeralarm kun je tijdig ingrijpen of de activiteit afgelasten.
- Bij kou, vorst, sneeuw en regen bestaat de kans dat kinderen met natte of te dunne kleding het te koud krijgen of zelfs onderkoeld raken.
 - Zorg daarom voor goede en geschikte kleding als je op pad of op kamp gaat.
 - Zorg bij een onverwacht nat pak voor droge kleding en een omgeving waar het warm is, zoals binnen in een gebouw of bij een vuur, en zorg dat je reddingsdekens bij de hand hebt.
- Bij storm kan het vooral in een bos erg gevaarlijk worden door afgewaaide takken of omvallende bomen. Vanaf windkracht 9 is het verstandig helemaal niet het bos in te gaan en het kamp op te breken.
- Onweer kan gevaarlijk zijn door inslaande bliksem. Ga daarom bij onweer niet onder de enige boom in de omtrek staan, want de bliksem wil daar wel eens inslaan. Blijf om die reden ook op minstens 3 meter afstand van hekwerken of afrasteringen. Ben je vaak op pad, leer dan de gevolgen van wolkenformaties en de gevolgen hiervan op het komende weer. Dat kan bijvoorbeeld op [Weeronline](#).
Is bliksem minder dan 10 seconden bij je vandaan? Zoek dan onmiddellijk een veilige plek.
- Harde wind en onweer zijn een groot risico bij zeilen en kanoën. Bedenk daarom goed of het verantwoord is om bij slecht weer het water op te gaan. Ook harde afluiddige wind kan een reden zijn om niet uit te varen.

Bij extreme warmte geeft de GGD de volgende adviezen om uitdroging te voorkomen:

- Neem extra vocht, minstens 2 liter per dag, zonder alcohol of cafeïne. Gebruik hierbij geen ijsblokjes i.v.m. mogelijke maag- en darmklachten en stressreacties. Drink meer als de urineproductie terugloopt en als de urine donkergeel is. Denk ook aan het eten of drinken van soep, bouillon, melk of tomatensap om het verloren zout aan te vullen.
- Verblijf niet in de volle zon; zeker niet tussen 12.00 en 15.00 uur.
- Smeer de huid goed in met zonnebrandcrème met een hoge beschermingsfactor.
- Draag in de volle zon een zonnehoed of zonneklep.
- Een koude douche of een voetenbadje kan voor verkoeling zorgen.
- Vermijd intensieve bewegingsactiviteiten.
- Draag luchtige kleding.
- Zoek buiten een plek in de schaduw en in de wind. Neem steeds een fles water mee.

Houd ook rekening met koude en natte weersomstandigheden:

- Zorg dat deelnemers zich juist kleden en warm kunnen blijven.
- Zorg na afloop voor een warme drank.
- Laat kinderen met natte kleding op het eindpunt droge kleren aantrekken.
- Gelast de activiteit af in geval van extreme weersomstandigheden (stortregen, onweer).

3.3.3.2 Activiteiten met bouwen en hoogte

Wanneer je met je speltak bijvoorbeeld de uitdaging wilt opzoeken in de vorm van een pionierobject of als je gebruik wilt maken van de in de natuur aanwezige constructies, dan moet je je ervan bewust zijn waar je aan begint. Al naar gelang de complexiteit van de constructie, is een goede voorbereiding essentieel. Vraag eens na bij collega leidinggevendenden hoe zij een bepaalde constructie hebben aangepakt.

Bij het gebruik van goede pionierpalen en goede en geschikte touwen kun je een constructie bouwen die stevig is en het doel kan dienen waarvoor het is gemaakt. Bedenk maar eens dat als een schommel of een toren met verkeerd materiaal is gemaakt, er behoorlijke ongelukken kunnen gebeuren. Een vuurtafel moet bijvoorbeeld stevig en goed zijn gemaakt om daar veilig vuur op te kunnen maken en op te kunnen koken.

Wanneer we activiteiten ondernemen in de natuur, maken we vaak gebruik van materialen en gereedschappen. Hierbij denken we vooral aan een zakmes, een zaag en pionierpalen. Daarbij is het erg belangrijk dat je weet hoe je daarmee om moet gaan. Natuurlijk bestaan er erg veel tips, maar de belangrijkste bij het gebruik van een zakmes en zaag is om je verstand erbij te houden. Het is belangrijk om te weten wat je doet en mogelijke gevolgen in te schatten voordat je aan de slag gaat. Bekijk ook het [Speeltoestellenbesluit](#) op de site van Scouting Nederland.

Veilig pionieren

Alhoewel het pionieren op zich niet erg gevaarlijk is wanneer je iets kleins bouwt, gaat het hierbij meer om de bewustwording van de gevaren wanneer je bezig bent met een groot bouwwerk en werkt op hoogte. Voordat je aan de slag gaat, is het belangrijk om voor jezelf een stappenplan op te stellen. Meer informatie over veiligheid bij pionieren vind je in het [veiligheidsblad](#).

3.3.3.3 Activiteiten met vuur

Als scouts houden we van een gezellig kampvuur en van het koken op houtvuur. Echter, zomaar een vuurtje stoken, is in Nederland niet altijd toegestaan. In veel gevallen is het stoken van vuren voor koken, bakken en braden wel zonder vergunning toegestaan. Is er sprake van grote droogte, dan

wordt soms een algeheel stookverbod afgegeven. Heb je een ontheffing, dan mag je ook in die situatie niet stoken. Kijk of er een permanente vergunning is of dat je dit vooraf moet melden bij de brandweer.

Veiligheid tijdens het stoken is erg belangrijk. Het gaat hierbij zowel om persoonlijke veiligheid als om het voorkómen van branden. Vooral tijdens grote droogte kan het nodig zijn aanvullende maatregelen te treffen of het stoken te verbieden. Om de veiligheid te garanderen, moet er zowel aandacht zijn voor de plaats waar gestookt wordt, als voor het stoken zelf. Maak het gebied rond het vuur vrij van brandbaar materiaal en zorg voor een emmer water of zand vlakbij. Maak ook goede afspraken over wat je moet doen als het fout gaat. Ga na of er toestemming is om te mogen stoken. Misschien moet nog een ontheffing worden aangevraagd.

Meer informatie over veiligheid bij het stoken van vuur vind je in het [veiligheidsblad](#).

Hakken en zagen

Voor een vuur heb je hout nodig en scouts gaan dat vaak hakken of zagen. Natuurlijk is het materiaal dat je gebruikt prima in orde en kunnen de jeugdleden overweg met een bijl of een zaag. Behalve de techniek komen er nog wat meer zaken bij kijken.

Meer informatie over veiligheid bij hakken en zagen vind je in het [veiligheidsblad](#).

3.3.3.4 Activiteiten onderweg

Bij de reis naar het zomerkamp of een locatie ergens anders in het land wordt vaak gebruik gemaakt van een auto of de fiets. Een wandeltocht is natuurlijk ook een activiteit die vaak voorkomt binnen Scouting, denk bijvoorbeeld aan de jaarlijkse HIT. In dit gedeelte gaan we nader in op het vervoer te voet, de fiets, de auto, de boot en de trein.

Wandeltochten

Als scouts houden we van wandelen, met uitdagingen door over sloten te springen en door het bos te struinen. Het is echter belangrijk dat je rekening houdt met een aantal (verplichte) veiligheidsaspecten bij het lopen op de openbare weg en in natuurgebieden. Allereerst is het lopen in natuurgebieden niet altijd toegestaan (zie paragraaf 3.3.3.1). Natuurgebieden hebben vaak toegangsregels opgesteld, houd daar dus rekening mee.

Waar moet je op letten als je te voet op pad gaat:

- Loop zoveel mogelijk op de stoep.
- Laat de kinderen wachten bij elk oversteekpunt.
- Loop wanneer er geen stoep is aan de linkerkant van de weg, zodat je het verkeer ziet aankomen.
- Gebruik veiligheidshesjes.
- Zorg 's avonds voor lampjes.

Meer tips over veiligheid bij het lopen van tochten vind je in het [veiligheidsblad](#).

Soms hebben we activiteiten waarbij we wandelen in het donker of droppings en nachtspelen doen.

Suggesties voor activiteiten in het donker:

- Over het algemeen is het niet toegestaan om tussen zonsondergang en -opgang natuurgebieden te betreden. Ook mag je vaak niet buiten de paden komen. Let dus goed op dat je de toegangsregels en afspraken van landeigenaren niet negeert, zodat scouts na jou ook nog van dat gebied gebruik kunnen maken.

- Houd er rekening mee dat een activiteit in het donker voor veel kinderen spannend is. Let er bij nachtspelen en droppings op dat deze zijn afgestemd op de leeftijd van de kinderen. Grenzen verleggen is leuk, maar ook daaraan zitten grenzen.

Meer informatie over droppings en nachtspelen vind je in het [veiligheidsblad](#).

Vervoer per fiets

Op de fiets naar een activiteit of op zomerkamp? Geregeld zal je in grote of kleine groepen op de fiets aan het verkeer deelnemen. Aan het fietsen in groepen kunnen andere risico's verbonden zijn dan de fietsers gewend zijn. Het is daarom belangrijk hierbij stil te staan.

Fietsers zijn weggebruikers, zoals staat in het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens (RVV). Hierin zijn de diverse verkeersregels opgenomen. Fietsers mogen in het verkeer een formatie vormen. Hierbij geldt dat ook een groep fietsers zich aan alle verkeersregels moet houden die gelden voor individuele fietsers: het gebruik maken van het fietspad, rechts houden, de voorrangregels hanteren, verkeerslichten, verlichting, zichtbaarheid, technische staat van de twee- of driewieler. Bedenk hierbij dat het niet is toegestaan om met meer dan twee fietsers naast elkaar te rijden.

Meer informatie over het fietsen in groepen vind je in het [veiligheidsblad](#).

Vervoer per auto

Kinderen in de auto. Wat mag wel en wat mag niet? En hoe zorg je ervoor dat je jouw leden veilig vervoert?

Het vervoer van personen is geregeld in het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens (RVV). Zie hiervoor www.veiligverkeernederland.nl. Als je af en toe, voor een kort ritje, andere dan je eigen kinderen moet vervoeren (vanaf drie jaar en kleiner dan 1,35 meter) hoeven die andere kinderen geen kinderbeveiligingsmiddel te gebruiken. Zij mogen dan alleen op de achterbank vervoerd worden en moeten de veiligheidsgordel gebruiken.

Het vervoeren van mensen in of op aanhangers achter motorvoertuigen of bromfietsen is verboden. Ook mag je geen personen vervoeren in open en gesloten laadruimten van je auto of vrachtwagen. Uitzonderingen hierop zijn mogelijk voor onder andere huifkarren en wagens die meedoen aan evenementen (carnaval, bloemencorso) op basis van een vergunning of ontheffing van de wegbeheerder. In die vergunning of ontheffing staan de eisen op het gebied van veiligheid, bijvoorbeeld het soort en aantal zitplaatsen, de technische faciliteiten, zoals eventuele extra voorzieningen, keuring en onderhoud, een acceptabele route en de periode of het jaargetijde. Met een rijbewijs B mag je geen motorvoertuig besturen dat is ingericht voor het vervoer van meer dan acht personen, de bestuurder daarbij niet begrepen.

Meer over veiligheid bij het vervoer van mensen vind je in het [veiligheidsblad](#).

Vervoer per boot

Een vlet is robuust, duurzaam, stabiel en goedkoop in aanschaf. Hoewel het een boot is die uiteindelijk gemakkelijk te varen is, vraagt varen met een vlet oefening. Een vlet is een moeilijke lesboot, omdat een actie een trage reactie geeft. Daarnaast is een vlet zwaar. Vaarklaar is dat met bemanning zo'n 1200 kilogram. Voor jongere scouts en meiden is het daarom moeilijk om met een vlet te varen. Twaalf jaar is een reële minimumleeftijd. Ook zijn vletten erg onderhoudsintensief. Tot slot leidt een vlet tot onverschilligheid omdat er 'toch alles mee kan'.

Meer nog dan bij een tocht over land is het van belang om je goed voor te bereiden voor een tocht op het water:

- Uiteraard zijn je boten gekeurd en controleer je het materiaal en de reddingsvesten. Is er een ander of iets om je boot mee vast te leggen? Kun je spullen drooghouden als er water in de vlet komt?
- Bij motorboten: heb je voldoende brandstof? Is er een brandblusser aan boord? Is er een vaarbewijs nodig?
- Zorg dat iedereen de juiste kleding aan heeft: geen laarzen of zware schoenen, regenkleding tegen onderkoeling.
- Zorg dat iedereen aan boord een zwemdiploma B heeft en wanneer je vaker het water op gaat, oefen dan ook eens met gekleed zwemmen.
- Houd rekening met het weer. Controleer voor vertrek de weersverwachting en ga bij mist, storm of onweer niet het water op.
- Zorg dat je leden in geval van nood kunt bereiken. Leg een lijst met mobiele telefoonnummers aan.
- Houd rekening met andere watersporters en de beroepsvaart.
- Zorg dat iedereen voor 100% weet wat hij of zij moet gaan doen. Op het water is het veel lastiger om even iets bij te sturen.
- Heb je bij slecht weer een regenbroek (of zeilbroek), regenjas (of zeiljas) of laarzen aan? Bij twee van de drie voorgaande kledingstukken is een reddingsvest verplicht. Voor grotere wateren, of wanneer het kouder is, is het dragen van een reddingsvest altijd verstandig. Denk er aan dat je met het kostbaarste bezit van ouders op pad gaat. Wees daar zuinig op!

Om te mogen varen met een wachtschip, met een lengte van 25 tot 40 meter, is een aantal certificaten nodig. Zo dient de schipper in bezit te zijn van het Groot Pleziervaartbewijs of een Groot Vaarbewijs A (voor binnenwateren) of B (voor rivieren, kanalen en open meren). Wachtschepen langer dan 40 meter kunnen enkel gevaren worden met een Groot Vaarbewijs A of B. Voor wachtschepen van 15 tot 20 meter is een Klein Vaarbewijs nodig tezamen met een MBL Klein Wachtschip.

Het CWO-certificaat Groot Motorschip, mits omgezet naar Groot Pleziervaartbewijs (het oude MBL-M3), is vanuit Scouting verplicht. Naast iemand die het MBL-M3 bezit, dient er aan boord van een wachtschip (ook op een Klein Wachtschip) een tweede persoon aanwezig te zijn die in het bezit is van het certificaat Motordrijver (is geen machtiging).

Wachtschepen van 20 meter of langer moeten vanaf 2018 voldoen aan de wettelijke veiligheidseisen zoals van toepassing voor schepen van 20 meter of langer en elke vijf tot zeven jaar (afhankelijk van de keuring) gekeurd worden op een [aantal vastgestelde eisen](#). Scouting Nederland heeft een [Team wachtschepen](#) dat zorg kan dragen voor keuring van wachtschepen voor aan Scouting gerelateerde zaken waar de verplichte keuringseisen (het CVO) niet naar kijkt (zoals het varen met jeugd).

Aan boord van elk wachtschip dienen een aantal [documenten](#) te zijn. Het overzicht van deze lijst en de eisen voor een keuring zijn te vinden op de site van Scouting Nederland.

Slepen

Het varen in of met een sleep is iets wat onderdeel is van het waterwerk. Zonder de mogelijkheid om te slepen zijn veel mooie vaargebieden voor de meeste waterwerkgroepen onbereikbaar. Speciaal voor Scouting heeft de overheid een vergunning verleend om te mogen slepen. Het is namelijk zo dat er voor al het sleepwerk (groot of klein) speciale regels gelden voor het schip en haar bemanning. Het voldoen aan al die regels is niet haalbaar voor het merendeel van het waterwerk in Nederland.

Daarom is deze speciale uitzondering gemaakt. Elke motorboot moet individueel geregistreerd zijn

en mag maximaal twaalf vletten slepen. Bij het vormen van een sleep moet iedere boot bemand zijn. Voor het slepen van boten heeft het waterwerk diverse interne trainingen.

Het vervoeren van materialen

Op kamp gaat er vaak veel materiaal mee. Tenten, kisten, pionierhout, persoonlijke bagage. Maar je kunt een aanhanger maar tot bepaalde hoogte veilig vol laden.

De wet geeft aan dat de lading het laadvermogen van auto of aanhangwagen niet mag overschrijden. Lading die je op een aanhangwagen vervoert, mag niet uitsteken aan de voorkant van de aanhangwagen. Lading die je op het dak van een auto vervoert, mag wel uitsteken. De lading moet wel ondeelbaar zijn, zoals planken, surfplanken, kano's, latten en dergelijke. Ondeelbare lading mag niet meer dan 3,50 meter voor het hart van het stuurwiel uitsteken. Zodra de lading voor de auto uitsteekt, moet de lading gemarkeerd worden door een markeringsbord.

Lading mag ook aan de achterkant van de auto of aanhangwagen uitsteken. Gewone lading mag dan maximaal 1 meter achter de achterste as van de auto of aanhangwagen uitsteken. Ondeelbare lading mag maximaal 5 meter achter de achterste as van de auto of de aanhangwagen uitsteken. Wel moet de lading voorzien zijn van een markeringsbord als zij meer dan 1 meter uitsteekt. Natuurlijk zorg je ervoor dat alles goed vastzit en niet gaat schuiven.

Meer informatie over veiligheid bij het vervoer van materialen vind je in het [veiligheidsblad](#).

3.3.3.5 Activiteiten op en rond het water

Als het warm weer is, ga je lekker het water in. Houd er wel rekening mee dat niet iedereen even goed kan zwemmen. Ook is niet al het buitenwater even geschikt om te zwemmen. In zwembaden zijn de regels duidelijk en vaak is er toezicht door badmeesters. In het buitenwater ligt die situatie anders. Op sommige plaatsen is het verboden om te zwemmen. Dit kan komen doordat het gevaarlijk is, zoals in grote rivieren. Sommige plekken die geschikt lijken om te zwemmen, zijn verpacht als viswater of behoren tot een beschermd visgebied. Hier mag dan niet gezwommen worden. Let daarom altijd op de toegangsvoorschriften. Let er ook op dat het verboden is om te duiken of van bruggen af te springen. Er mag volgens de wet niet gezwommen worden in de buurt van bruggen, sluizen en havens. Hier gebeuren veel ongelukken en bovendien staan er forse bekeuringen tegenover. Soms is dit ter plaatse aangegeven, maar ook zonder bord blijft dit niet toegestaan! Tevens mag er ook niet gezwommen worden in wateren waar snel gevaren wordt. Het advies is om in natuurwater nooit te duiken. Je kent namelijk het karakter van de bodem niet.

Een ander risico kan besmettingsgevaar zijn. Soms komt in water dat in principe voor zwemmen geschikt is, blauwalg voor of vormt het een ander risico voor je gezondheid. Doe navraag bij de gemeente, provincie of GGD voor je gaat zwemmen.

Het schoolzwemmen is niet meer standaard en het gebeurt steeds vaker dat kinderen geen zwemdiploma hebben, ook nog bij de scouts. Voor de leiding is het een must (vooral als je gaat zwemmen in buitenwateren) om vooraf te inventariseren welke kinderen een zwemdiploma hebben.

Meer informatie over veiligheid bij zwemmen in buitenwater vind je in het [veiligheidsblad](#).

Water heeft een grote aantrekkingskracht op kinderen, niet alleen om te zwemmen, maar ook om allerlei andere activiteiten op te ondernemen. Het bouwen van vloten, kanotochten maken, zeilen, er zijn mogelijkheden genoeg. Bij zeilen en varen zijn weersomstandigheden, gecombineerd met het

vaargebied, de kennis en ervaring van de bemanning en het type boot een belangrijke veiligheidsfactor. Wanneer één van deze vier elementen onvoldoende veilig is, is het onverstandig om het water op te gaan.

In de teamprofielen is aangegeven dat wanneer je gaat zeilen met welpen er ten minste twee MBL's Kielboot II (CWO-III) aan boord moeten zijn, waarvan ten minste één leidinggevende is. Voor scouts en ouder is één MBL Kielboot II minimaal, maar ook hier zijn twee MBL's Kielboot II gewenst. Dit hoeft geen leidinggevende aan boord te zijn, maar leiding moet wel in de buurt zijn om indien nodig assistentie te verlenen. Uiteraard ga je alleen het water op als iedereen een vest aan heeft. Zwemvest of reddingsvest? Een zwemvest is een drijfhelpmiddel, een reddingsvest houdt je gezicht boven water wanneer je overboord gevallen (en eventueel bewusteloos) bent. Het dragen van een reddingsvest is nergens verplicht gesteld. Het is echter wel aan te raden op groter water (de grote rivieren en groot open water zoals de Zeeuwse stromen) en wanneer de omstandigheden daar om vragen. (bijvoorbeeld slecht weer, zie vorige pagina). Een zwemvest (voor iedereen, wel zo sociaal) is aan te raden wanneer er mensen aan boord zijn die niet kunnen zwemmen, denk aan welpen.

Meer informatie over activiteiten op het water vind je in het [veiligheidsblad](#). Alle eisen en regelgeving kun je vinden in de theorie van het CWO of op www.cwo.nl. Ook zijn er [de Nautisch Technische Richtlijnen](#) met alle veiligheidseisen voor het waterwerk.

3.3.3.6 Onderhoud van boot of gebouw

Er komt veel kijken bij het onderhoud van een Scoutinggebouw of een boot. Vanuit veiligheidsoogpunt zijn er veel zaken waaraan je moet denken. Het onderhoud is een gevaarlijke sport: letsel door verkeerd gebruik van gereedschap, gebruik van ondeugdelijk gereedschap, niet werken met persoonlijke beschermingsmiddelen, etc. Er komt teveel bij kijken om dit in een algemene module te beschrijven.

Voor je met jeugdleden aan bootonderhoud gaat beginnen, geef je hen een instructie over werken met schuurmachines, slijptollen, verf en oplosmiddelen.

Werkplaats

Ook zonder dat je met gereedschappen werkt, zijn er risico's. Bij veilig werken hoort ook een opgeruimde werkplaats, zodat je niet kunt struikelen of vallen en je daarbij geblesseerd raakt. Wanneer je met de welpen al een opkomst gaat schuren of verf krabben, is het van belang om ook een instructie te geven over de werkplaats: waar moeten ze op letten, waar mogen ze komen, waar mogen ze aankomen, etc.

Belangrijkste maatregelen bij het gebruik van elektrisch gereedschap

- Bescherm jezelf goed: gebruik altijd een ruimzichtbril, een gewone veiligheidsbril is niet voldoende. Een ruimzichtbril sluit, vergelijkbaar met een skibril, helemaal aan met de gezichtshuid. Dit is noodzakelijk om de ogen goed af te schermen tegen de fijne metaaldeeltjes die met grote snelheid wegspringen. Gebruik ook andere persoonlijke beschermingsmiddelen, zoals gehoorbescherming en stevige werkhandschoenen om je handen te beschermen.

Maar let op: houd je handen niet in de buurt van de bewegende of draaiende delen van het gereedschap. Zorg voor een stabiele houding en weet hoe je het gereedschap moet gebruiken. Door een juiste houding is een ongeval eenvoudig te voorkomen.

- Sta met beide voeten op de grond en houd elektrisch gereedschap met twee handen vast, zodat je jouw handen niet kunt verwonden.

- Hang niet te dicht op jouw werk, zodat lichaamsdelen en kleding uit de buurt van de draaiende delen van de machine blijven en vonken en splinters geen letsel kunnen veroorzaken.
- Let bij een slijptol of boormachine op de draairichting van de slijpschijf of boor, zodat de vonken en metaalsplinters van je af gericht zijn.
- Zet het werkstuk dat je wilt bewerken goed vast: op deze manier kan het werkstuk niet wegschieten tijdens het bewerken en het gereedschap kan niet vast komen te zitten in het werkstuk. Als je op een moeilijk bereikbare plek moet slijpen, kijk dan goed wat de veiligste houding is en neem vaak pauze.
 - Gebruik de juiste slijpschijf of boor.
 - Bedenk van tevoren welk materiaal je bewerkt, wat je wilt doen en wat daarvoor het juiste gereedschap is.
 - Een metaalboor moet altijd goed gekoeld worden.
 - Een roterende staalborstel moet niet te hard draaien.
 - Er zijn zogenaamde doorslijpschijven en afbraamschijven, verkeerd gebruik kan leiden tot oververhitting of tot het breken van de schijf.
- Houd brandbare materialen uit de buurt: zorg voor een opgeruimde werkplek met voldoende bewegingsruimte en houd brandbare materialen uit de buurt. Door vonken, hete splinters of gereedschappen kan brand ontstaan. Draag daarom ook beschermende kleding tegen vonken.
- Neem voldoende rust: stop met werken voordat je moe wordt, om vermoeide armen te voorkomen. Leg de haakse slijptol of ander gereedschap pas neer als die helemaal stilstaat of is afgekoeld.
- Stekker eruit: als je pauze neemt of een ander gereedschap gaat gebruiken, haal dan de stekker uit het stopcontact.

Werken met verf, lijm en oplosmiddelen:

- Algemeen:
 - Bewaar de verpakking. Mocht zich een ongeval voordoen, dan kan de arts op het etiket zien welke maatregelen noodzakelijk zijn.
 - Houd de werkplek zo schoon mogelijk en ruim resten van gebruikte stoffen veilig op.
 - Zorg voor een goede ventilatie van de ruimte.
 - Lassen, snijden en slijpen in de directe omgeving van gevaarlijke stoffen is verboden.
 - Werk bij voorkeur niet bij hoge temperaturen.
 - Houd flessen, kannen en dergelijke zoveel mogelijk gesloten.
- Persoonlijke hygiëne:
 - Eet, drink of rook niet in de ruimte waar je werkt.
 - Verzorg wondjes meteen, hoe klein ze ook zijn. Gebruik bij voorkeur werkhandschoenen om je handen te beschermen tegen snijwonden.
 - Voorkom contact van de stoffen met de mond.
 - Was je handen regelmatig met water en zeep.
 - Veeg niet met je handschoen over je gezicht.

3.3.4 Checklist voor een veilige activiteit

Je werkt op een veilige manier als je de voorwaarden hieronder kunt aanvinken:

- De activiteit is fysiek en emotioneel haalbaar voor elke deelnemer.
- De deelnemers krijgen de kans om “Nee” te zeggen tegen de activiteit.
- De deelnemers voelen zich veilig in de groep.
- De activiteit past bij het ontwikkelingsniveau van de deelnemers.

- De verantwoordelijken van de activiteit zijn in staat om de activiteit goed te leiden.
- De randvoorwaarden zijn veilig.
- De activiteit is niet gewelddadig.

Bedenk voor jezelf eens of de meest extreme activiteit die jullie doen aan bovenstaand rijtje voldoet.

Of een activiteit fysiek en emotioneel haalbaar is voor elke deelnemer, is vooraf een inschatting. Er mag natuurlijk wel een uitdaging zijn, maar het is jouw taak als leidinggevende om te zorgen dat je niet de grens overgaat, waarbij het voor kinderen echt niet leuk meer is.

Vanaf de scouts komen er andere aspecten aan bod. Heeft iemand écht de kans om “Nee” te zeggen, zonder sociale druk of omdat het zo hoort? Kan iemand zonder gevolgen deze activiteit overslaan? Is de sfeer veilig genoeg voor de scouts om hun grenzen kenbaar te maken? Meer over sociale veiligheid vind je in *Module 10: Gewenst gedrag*.

3.4 Ongevallen

3.4.1 Basisbeginselen EHBO

Scouting Nederland is van mening dat in elk leidingteam iemand aanwezig moet zijn die de basisbeginselen EHBO beheerst: iemand die een verbandje aan kan leggen en een beetje weet wat je moet doen wanneer iemand letsel heeft. Hiervoor wordt op dit moment een soort basiscertificaat EHBO ontwikkeld.

In deze module wordt geen extra aandacht besteed aan specifieke vaardigheden als het leggen van verbanden, omdat er voldoende wegen zijn om deze informatie op een kwalitatief betere manier tot je te nemen.

Meer informatie over veiligheid bij medicatie vind je in het [veiligheidsblad](#).

Een goede site met veel tips over het herkennen van zaken als onderkoeling, oververhitting of zonnesteek en hoe je er mee om moet gaan, is de site van het [Rode Kruis](#).

3.4.2 Wat te doen bij een ongeval

Wanneer er een ongeval plaatsvindt, is het belangrijk om vooral rustig te blijven. Jij bent als leidinggevende een voorbeeld voor de jeugdleden en er kan direct paniek ontstaan als jij laat zien dat er dingen mis gaan. Als het risico dusdanig groot is, is het verstandig om de activiteit stop te zetten en maatregelen te nemen om het risico te verminderen.

Kortom, bekijk of je de activiteit moet stoppen of dat je maatregelen kunt nemen tijdens de uitvoering van je activiteit. Indien je voor het laatste kiest, zorg dan wel voor extra ‘ogen’ en ‘handjes’ die bij de activiteit aanwezig zijn.

Een calamiteitenplan of afspraken hoe je zult handelen als er iets fout gaat, helpen je om rustig en adequaat te handelen.

Bij een ongeval zijn er vijf stappen die je doorloopt:

1. Let op gevaar (voor jezelf én voor het slachtoffer).
2. Ga na wat er is gebeurd en daarna wat iemand mankeert.
3. Stel het slachtoffer gerust en zorg voor beschutting.
4. Zorg voor deskundige hulp.
5. Help het slachtoffer op de plaats waar de persoon ligt of zit.

Stap 1: Let op gevaar

Ongelukken kunnen plaatsvinden op plaatsen waar het slachtoffer, maar ook de hulpverleners het gevaar lopen zelf een ongeluk te krijgen. Zorg er daarom zoveel mogelijk voor dat het slachtoffer, de hulpverleners, maar ook jijzelf, geen gevaar meer lopen.

Stap 2: Ga na wat er gebeurd is en daarna wat iemand mankeert

Om erachter te komen wat het slachtoffer mankeert, is het noodzakelijk na te gaan wat er gebeurd is. Als iemand bijvoorbeeld van hoog gevallen is, dan is de kans op botbreuken natuurlijk erg groot, maar als iemand daarentegen van een eenvoudig pad is gevallen, kan dat wijzen op een vermindering van het bewustzijn van het slachtoffer. Als het slachtoffer zelf de gebeurtenis na kan vertellen, is dat niet alleen handig voor de informatie, maar zegt het ook iets over zijn of haar toestand van bewustzijn.

Stap 3: Stel het slachtoffer gerust en zorg voor beschutting

Na een ongeluk raken mensen snel in paniek. Dit kun je voorkomen of verminderen door tegen het slachtoffer te praten. Wanneer je iemand niet goed kent, stel je dan even voor: "Ik ben ..." en vertel dan wat je gaat doen. Vertel het slachtoffer wat er gaat gebeuren en dat er hulp gehaald wordt. Probeer je te verplaatsen in het slachtoffer en denk mee over zaken die het slachtoffer op dat moment bezig houden, al lijken ze nog zo triviaal. Hoe moet dat nu met mijn fiets ...? Of: ik moet over een half uur thuis zijn.

Stap 4: Zorg voor deskundige hulp

Deskundige hulp inschakelen, kan in de meeste gevallen met de mobiele telefoon (op sommige plekken in bossen en in het buitenland is de bereikbaarheid van een mobiele telefoon niet altijd goed, soms is het noodzakelijk iemand weg te sturen om de hulpdiensten te alarmeren). Diegene die hulp inroept, moet altijd voldoende informatie hebben over:

- De naam van de melder.
- Zo exact mogelijk de plaats van het ongeval (indien mogelijk bepalen met de kaart of met GPS) en eventueel ook hoe de locatie het handigste te bereiken is.
- De aard van het ongeval.
- Het aantal slachtoffers
- De aard van het letsel.

Blijf rustig aan de telefoon, de centralist zal je alle vragen stellen die hij of zij beantwoord wil hebben. Luister vooral naar de centralist en geef hem of haar duidelijke antwoorden.

Wanneer je niet op een woonadres bent, maar in het bos of op een kampeerterrein, is het belangrijk om iemand naar de rand van het bos, de ingang van het terrein of de openbare weg te sturen om de ambulance op te wachten en de weg te wijzen.

Stap 5: Help het slachtoffer op de plaats waar de persoon ligt

Zolang de professionele hulp nog niet aanwezig is, moet je (als je daartoe in staat bent) controleren of de vitale functies van het slachtoffer nog functioneren.

Hierbij let je op de volgende vitale functies:

- Ademhaling: ademt de persoon?
- Bewustzijn: kun je tegen iemand praten?
- Circulatie van het bloed: voel je een hartslag?

Dit wordt ook wel de ABC-regel genoemd. Meer informatie over de vitale functies en de controle hiervan, vind je op www.ehbo.nl.

Daarnaast: omstanders, ouder, groepsbestuur

Wanneer er een ongeval plaatsvindt, zorg dan voor rust. Natuurlijk willen de andere kinderen weten wat er gebeurt en er met hun neus bovenop staan, maar probeer ze op een andere plaats iets anders te laten doen. Dit geeft ook een rustige en overzichtelijke situatie bij het slachtoffer. Houd er wel rekening mee dat de andere kinderen misschien ook wel zijn geschrokken en ook aandacht nodig hebben.

Licht zo snel mogelijk de ouders in. Het is heel vervelend als een broertje of zusje al naar huis heeft gebeld of als het ziekenhuis de ouders belt met de vraag om informatie als ze nog van niets weten. Probeer dus direct contact te hebben met de ouders. Licht ook het groepsbestuur in.

Wanneer het echt helemaal misloopt en er dodelijke slachtoffers vallen, is er het [Draaiboek rouw en verdriet](#) met een stappenplan wat je moet doen. Voor dit soort gevallen is er ook een landelijk opvangteam en een noodnummer dat 24 uur per dag bereikbaar is: 033-4960911.

4 Kwalificatiekaart

Deelkwalificatie 8: Veiligheid

- In staat zijn om samen met het leidingteam zorg te dragen voor een veilige (speel)omgeving.
- In staat zijn om bij de voorbereiding van een activiteit de risico's en veiligheidsaspecten te benoemen.
- In staat zijn om toezicht te houden en overzicht te hebben bij het uitvoeren van activiteiten en op basis van veiligheids- en gedragsregels te handelen of in te grijpen.
- In staat zijn om zorgvuldig om te gaan met materialen en omgeving, tevens in staat zijn om dit verantwoordelijkheidsgevoel over te dragen aan de jeugdleden en ze hierin te begeleiden.
- In staat zijn om gepast op te treden in crisissituaties, bij ziekte en ongevallen. Hulp en steun bieden aan betrokkenen, tonen van inlevingsvermogen. In staat zijn scouts op te vangen en gerust te stellen.

Veilig werken

- V Kennis hebben van en in staat zijn om de veiligheidsbladen van Scouting Nederland te gebruiken.
- V Bewust kunnen toepassen van veiligheidsregels en het goede voorbeeld kunnen en willen geven.
- K Beschikken over voldoende kennis over de materialen die tijdens activiteiten van de speltak worden gebruikt, inclusief onderhoud en de juiste manier van toepassen.
- V Kennis hebben van hygiëneregels en in staat zijn om hygiënisch te werken.

Risico's en situaties kunnen inschatten en daarnaar kunnen handelen

- V In staat zijn om afhankelijk van de speltak risico's vooraf in te schatten, af te wegen en ernaar te handelen.
- V In staat zijn om situaties te overzien op veiligheidsaspecten.
- V In staat zijn om voorschriften ten aanzien van activiteiten toe te passen (denk aan water, vuur, verkeer, hoogte, teken en donker).
- V In staat zijn om weersontwikkelingen en effecten van (weers-)omstandigheden in te schatten (zoals regen, kou, hitte en onweer).

Ongevallen

- K Kennis hebben van de basisbeginselen van EHBO.
- K Weten wat te doen bij een ongeval.

5 Werkvorm

5.1 Werkvorm 1: Veiligheidsbladen

Deze methodiek is gericht op het gebruik van de veiligheidsbladen. Het doel is dat iedereen na de methodiek de veiligheidsbladen kent. Er kan gekozen worden voor een korte spelvorm (memory of kwartet) of voor een wat langere vorm, zoals een triviant of ren-je-rot, waarbij ook wordt ingegaan op de inhoud van de veiligheidsbladen.

Optie 1

Een optie is om in subgroepjes twee of drie veiligheidsbladen naar keuze te bespreken: wat wist je al, wat nog niet, wat is een goed punt uit het blad dat je concreet gaat toepassen?

Optie 2

In deze opdracht draait het om het belang van een goede voorbereiding. Het subgroepje bedenkt een activiteit, passend bij de leeftijdsgroep, maar waar wel enige risico's aan verbonden zijn. Aan de hand van de veiligheidsbladen moeten ze de activiteit voorbereiden, dus een risicoanalyse maken en in een kort draaiboek aangeven waar eventuele risico's zitten en hoe ze daar mee omgaan of die voorkomen. Ze kunnen dan de veiligheidsbladen als hulpmiddel gebruiken.

Voorbeelden:

- Hakken met net overgevlagen scouts.
- Koekjes bakken met de bevers.
- Boven het vuur koken of zelf een oven bouwen.
- Nachtspeel.
- Vlotten bouwen met scouts.
- Fietsen met welpen.
- Iets anders naar keuze, bijvoorbeeld een activiteit die ze zelf willen gaan doen (kunnen ze er alvast over nadenken).

5.2 Werkvorm 2: Dilemmaspel

De dilemmakaartjes zijn gemaakt om te discussiëren over het thema 'Spelen rond uitdaging en veiligheid' door de Nationale Speelraad, voor iedereen die bezig is met kinderen. Het spel is geschikt om met leiding onderling te spelen, maar kan ook een leuke vorm zijn om op een ouderbijeenkomst te gebruiken. De kaartjes met dilemma's zijn opgenomen in hoofdstuk 7.

Kies een kaartje met een dilemma. Het kan een willekeurig thema zijn of een thema dat specifiek betrekking heeft op jouw interesse. Lees de tekst hardop voor en bespreek het dilemma aan de hand van onderstaand schema.

Spelplezier Waarom vinden kinderen de activiteit zo leuk?
Gevaren Welke gevaren zijn er aan het spel verbonden? Wat zijn de bezwaren? Denk hierbij ook aan wet- en regelgeving.
Spelwaarde Welke waarden heeft het spel in zich? Waarom is het belangrijk om dit spel te spelen?
Grenzen Binnen welke grenzen kan dit spel gespeeld worden? Wat zou wel en niet moeten kunnen en mogen?
Oplossingen Hoe kunnen we dit mogelijk maken, zonder daarbij de uitdagingen uit het oog te verliezen?

Vorm samen met de anderen een conclusie. Verzamel de conclusie per subgroepje en deel aan het eind de belangrijkste conclusies in de hele groep.

5.3 Werkvorm 3: Recente ervaringen

Neem een activiteit in gedachten waarbij het niet helemaal goed ging. Schrijf op een briefje wat de activiteit was, wat er fout ging en wat jij had gedaan om te voorkomen dat het verkeerd zou gaan.

Bespreek met een groepje van vijf of zes personen de verschillende voorvallen.

Had dit vooraf voorkomen kunnen worden? Hoe had je de risico's beter kunnen inschatten?

Valt er iets op tussen alle voorvallen? Is er een algemene lijn te ontdekken?

6 Draailboek

Tijd	Wat doe je en hoe?	Waarom?	Attent zijn op	Materiaal
0.00	Welkom en globale uitleg programma.	Mensen welkom heten, kader bieden.	Huisregels, aansluiten bij verwachtingen.	Programmaflap/-sheet
0.10	Veiligheidsbladen.	Aandacht schenken aan het fenomeen, zodat ze het later zelf kunnen gebruiken.		Veiligheidsbladen.
1.05	Dilemmaspel.	Nadenken over veiligheid en de redenen achter een keuze.	Verplaats je als trainer in de rol van ouders om deelnemers te laten nadenken.	Dilemmakaartjes.
1.15	Recente ervaringen.	Wat ging er bij anderen (bijna) fout en hoe kunnen we leren van elkaar?	Iedereen aan bod laten komen. Openheid scheppen zodat mensen hun 'domme' fouten durven vertellen.	
2.10	Toets.	Testen of mensen het begrepen en onthouden hebben. Dit is tevens een manier om het nogmaals te laten passeren.		Toets.
2.20	Afronding onderwerp.	Even kort terughalen wat er gedaan is. Evaluatie van aanpak.	Beeld dat mensen mee terugnemen naar de thuissituatie.	
2.30	Einde.			

7 Materiaal

7.1 Kaartjes voor Dilemmaspel

Natuur en ziekte

Omgaan met dieren kan allerlei allergieën veroorzaken. Zand kan wormeitjes verspreiden. Maar zand daagt uit om in te graven. En het zachte vachtje van een konijn of paard is zo heerlijk om te aaien. Moeten we kinderen verbieden om dieren te aaien en in het zand te spelen om aandoeningen te voorkomen? Mag één kind een hele groep beperken, omdat het iets niet mag van zijn of haar ouders?

Wetgeving en visie

Kinderen moeten kunnen spelen met natuurlijke materialen als boomschors, schapenwol en natuurklei. De wetgeving maakt het onmogelijk om deze materialen, onbewerkt, als speelgoed in de handel te brengen. Gelden de veiligheidsvoorschriften voor speelgoed, zoals omschreven voor fabrikanten, ook voor Scouting?

Veiligheid en de beperking van speelmogelijkheden

Een speelgoed dartpijl zonder pijl, een hamer zonder gewicht, een kindernaaimachine zonder naald, een poppenfornuis zonder warmte. Speelgoed moet tegenwoordig zo veilig zijn dat de speelmogelijkheden worden beperkt. In hoeverre is de bescherming van de gezondheid een bedreiging voor het spelplezier én de ontwikkeling van kinderen?

Brengen of zelf laten gaan

Buiten komen kinderen vriendjes, dieren, aardige mensen en avonturen tegen. Ze kunnen hinkelen, belletje trekken, verstoppertje, tikkertje, boodschappen of karweitjes doen. Maar ze worden ook blootgesteld aan de gevaren van het verkeer, kunnen slechte mensen of verleidingen tegenkomen en het zorgt voor tijdverlies. Voor de zekerheid brengen we ze weg, maar daarmee onthouden we hen ook het avontuur van het buiten zijn. Waar kiezen we voor? Avontuur met zelfstandigheid door kinderen zelf te laten gaan of brengen we ze weg?

Toezicht en vrijheid

Kinderen spelen graag op plekken waar volwassenen hen niet kunnen zien, vinden en zeker niet storen. Is dat gevaarlijk en onverantwoord? Of moet het kunnen?

Warmte en hygiëne

Stoffen vloerbedekking, banken, kleden en kussens, maar ook oude verkleedkleden kunnen stofmijt bevatten. Ze zijn ook moeilijker te reinigen dan afneembare materialen. Op een stoffen ondergrond spelen, is warmer, zachter en vertrouwder dan op een harde ondergrond, maar brengt ook hygiënische risico's met zich mee. Dus linoleum op de grond en zeil over het speelkussen? Hoe schoon moet het gebouw zijn?

Fantasie en realiteit

“Pauw-pauw, jij bent dood!” Spelen met pistooltjes, mag dat? En is het ‘minder erg’ als ze als wapen een tak, een zelfgemaakt zwaard, een koekje met een hap eruit, een waterpistool of een uitgestoken vinger gebruiken? Waar houdt spelen op en begint de realiteit? Wat kan en mag er nagespeeld worden? Waar liggen de grenzen?

Aangekleed of bloot?

Het is warm. Kinderen spelen buiten. De kleren gaan uit. Hoe oud moet je zijn om zwemkleding aan te moeten? Wanneer kunnen kinderen zich ‘open en bloot’ omkleden? Is bloot per definitie onfatsoenlijk en gevaarlijk met het oog op de uitwassen van onze maatschappij? Hoe zit het met de zelfbescherming van leiding?

Ontdekken en nadoen

Met enige moeite kunnen kinderen langs de spijltjes aan de buitenkant van een klimbuis omhoog lopen. Ook een glijbaan kun je oplopen. Op een schommel kun je ondersteboven hangen. Allemaal goed te doen voor kinderen die het kunnen. Maar kinderen die het niet kunnen, zouden het na kunnen gaan doen, met alle gevolgen van dien. Wat is toelaatbaar en voor wie?

Kant-en-klaar of zelfgemaakt?

Vaak hebben we niet genoeg tijd en aandacht om dingen zelf te regelen. Dan vertrouwen we op de tijd en verantwoordelijkheid van anderen. Van speelgoedfabrikanten, kant-en-klare verjaardagsfeesten tot de kijkwijzer voor televisieprogramma's. In hoeverre beperken we de fantasie van kinderen met kant-en-klare producten? Wie is uiteindelijk verantwoordelijk?

Agressie en reactie

Het aanbod aan computer- en videogames is enorm. Kinderen spelen er graag mee: vaak, lang en intensief. Vooral de spellen waarbij vaardigheid of strategie vereist zijn, zorgen voor dilemma's. Voorstanders roemen het trainen van strategisch inzicht en reactievermogen. Tegenstanders zijn bang dat de agressie van de spelen nadelige gevolgen heeft. Wat vind jij?

Water: nat en koud

Met water spelen is altijd leuk: verrassend, steeds weer nieuw en rustgevend. Voor je het weet, zijn alle kleren nat en moet de vloer gedweild worden. Natte kinderen kunnen ook gemakkelijker kou vatten. Is het plezier de moeite waard?

Modder: lekker vies

Spelen met water in combinatie met zand, is heerlijk. Pedagogen roemen de waarde van de beleving, voor de fijne motoriek en het natuurlijk inzicht. Volwassenen vinden het vaak vies en nat. Mogen kinderen modder maken en vies worden?

Veiligheid en speelmogelijkheden

Speelgoed moet voldoen aan de CE-richtlijnen van de EU voor veilig speelgoed. Bovendien kent Nederland het Speelgoedbesluit. Deze richtlijnen zijn vooral gericht op bescherming van de handel. Moet je de waarschuwingen als 'niet geschikt voor kinderen onder de 12 jaar' serieus nemen? Ook als die waarschuwing op kinderspeelgoed staat?

Bescherming en beperking

Water lokt, maar is ook niet ongevaarlijk. Om risico's te vermijden, plaatsen sommige mensen en instanties het liefst om ieder vijvertje, privé en openbaar, een onneembaar hek. Beschermen we kinderen soms te veel?

Vuile kleren

Lekker verven is leuk. Maar de verf zit dan vaak ook op de kleren. Sommige ouders willen dat niet. Van anderen mag het, vooral als het ergens anders is: liever dan thuis met de rommel zitten. Wel verwachten veel van deze ouders dat de kinderen weer schoon naar huis gaan. Mogen kinderen vies worden? Waarom wel of niet? En hoe of wat voor soort viezigheid?

Duurzaamheid en slopen

Slopen: iets een kort maar intens leven gunnen. Een speelgoedautootjes uit elkaar halen, papier scheuren, kartonnen doos in elkaar trappen, een constructie omgooien. Moet speelgoed altijd duurzaam en sterk zijn? Hoe verantwoord is slopen?

Mooi en vies

Aan kapsels wordt soms veel aandacht besteed. Vlechten met strikjes, speldjes of zorgvuldig met gel gemodelleerd haar. Wanneer een kind met zo'n kapsel in de zandbak speelt, kost het vaak veel werk om het haar weer schoon en in model te krijgen. Weegt het plezier van de zandbak daar tegenop? Mag je een kind van de zandbak uitsluiten om de kleding of zijn of haar kapsel?

Verantwoord en leuk

Onbeschilderd, houten speelgoed wordt vaak gezien als pedagogisch verantwoord. Maar veel kinderen vinden het niet leuk en houden van kleuren, details, licht, beweging en geluid. Kan verantwoord niet leuk zijn? En is leuk dan onverantwoord?

Veilig gemaakt en veilig gebruikt

Speelgoed is voorzien van allerlei keurmerken. Een loopstok met een eendje aan het eind. Een plastic zwaard van zacht PVC. Goede blokken zijn lekker groot en zwaar. Maar kinderen kunnen met dat speelgoed slaan en gooien. Is het verstandig dit speelgoed aan te schaffen?

Eigen verantwoordelijkheid en fabricage

Een kind komt met zijn of haar vingers klem te zitten tussen de draaiende wieltjes van een batterijtrein. Met een gekneusde vinger tot gevolg. De ouders klagen bij de fabrikant. De klacht wordt afgewezen. Het kind is ouder dan drie jaar en volgens de regels in staat te weten waar het zijn of haar vingers wel of niet in mag steken. Mee eens?

Toezicht en uitdaging

Zelf een hut bouwen, het is de droom van menig kind. Oud hout, flink wat spijkers en een geschikte boom. Kinderen vinden het leuk om lekker te rommelen met zulke spullen. Wij zien het gevaar van blauwe duimen of een spijker in een voet. Moeten kinderen het doen met de kant-en-klare, goedgekeurde veilige speelhuisjes of moeten we ze hun gang laten gaan?

Feest en verantwoording

Bij een bijzondere gelegenheid hoort een groot feest. Met de kinderen naar een zwembad bijvoorbeeld. Voor extra begeleiding en vakkundig personeel is gezorgd. Ouders van de gasten zien vooral gevaren in plaats van feest. Moet het kunnen?

Leren kennen of weghouden

Vuur fascineert. Een lucifer aansteken, een kaarsje branden, vuurtje stoken, met een brandglas spelen, eten klaarmaken, bij een chemische proef iets opwarmen...

Brandwonden zijn pijnlijk en geven onherstelbare littekens. De schade van vuur kan groot zijn. Moet spelen met vuur kunnen?

8 Toets

8.1 Voorbeeld toets tijdens de training

Het is niet gemakkelijk om kennis, houding én vaardigheden in een trainingssituatie te toetsen. In het geval dat toetsing tijdens de training gewenst is, kan onderstaande opdracht worden gebruikt. In andere gevallen kan toetsing door de praktijkbegeleider worden gedaan.

Opdracht

Geef op basis van een voorbeeldactiviteit aan op welke aspecten gelet moet worden. Laat de deelnemer de voor de veiligheid nodige zaken beschrijven. Dan is er een calamiteit. Is die voorzien? Hoe gaat de deelnemer er mee om?

Mogelijke voorbeeldactiviteiten:

- Een fietstocht in de avond waarbij het ineens hard gaat regenen en de helft geen regenspullen bij zich heeft.
- Bosspel na een wandeling van 1,5 km van de blokhut, maar ineens is er een welp weg.
- Vlottentocht tijdens een warme dag op zomerkamp waarbij er opeens onweer los breekt.
- Koken met welpen, waarbij er ineens vlam in de pan is.

8.2 Voorbeeld toets voor praktijkbegeleider

Samen met je praktijkbegeleider bespreek je welke van onderstaande opdrachten voor jou van toepassing zijn.

In de groep observeert de praktijkbegeleider tijdens een opkomst waarbij enige risico's verbonden zijn, hoe de deelnemer omgaat met de situatie.

Na afloop wordt de opkomst besproken:

- Wat heb je gedaan om veiligheid te garanderen?
- Hoe heb je rekening gehouden met de omstandigheden (weer, verkeer)?
- Welke tips stonden daarvan al in de veiligheidsbladen en welke dingen heb je zelf bedacht?
- Waren er momenten dat er minder aan de veiligheid werd gedacht dan zou moeten?
- Hoe was jouw gedrag voorbeeld gedrag tijdens deze opkomst?

Wanneer er recent een ongeval heeft plaatsgevonden, kan ook worden gekozen die situatie te analyseren: wat is er gedaan aan voorbereiding? Hoe ging het tijdens de uitvoering? Wat ging er mis? Hoe had het voorkomen kunnen worden? Wat was de eigen rol? Wat heb je ervan geleerd?

Het is uiteraard de inschatting van de praktijkbegeleider of op basis van die analyse de competenties behaald zijn.